

अनन्य

गोवा कोंकणी अकादेमीची स म्हयन्याळी साहित्य पत्रिका

UGC CARE LISTED

अंक : 17-18

जुलय 2022 - जून 2023

स म्हयन्याळी साहित्य पत्रिका

अनन्य

वर्स: 9-10; अंक: 17-18

(जुलय 2022 - जानेवारी 2023)

UGC CARE LISTED

प्रकाशक: सचीव, गोवा कोंकणी अकादेमी

संपादकीय कार्यालय:

गोवा कोंकणी अकादेमी, 5वो माळो, गोवा संचार भवन,
बी. एस. एन. एल. बिल्डींग, पाटो, पणजी-गोंय.

मोबायल: 7775891857

E-mail: konkaniakademi@gmail.com

© सर्वाधिकार सुरक्षीत

संपादक:

वसंत भगवंत सावंत

संपादक मंडळ:

मेघना शेटगांवकर (सचीव, गोवा कोंकणी अकादेमी)

गोपिनाथ गांवस (कार्यकारी मंडळाचे वांगडी)

दत्तराज नायक (संशोधन सहाय्यक)

मुखचित्र आनी फाटलें चित्र: मोहित कमलेश विश्वकर्मा

टायपसेटर: रिया ग्राफिक्स, ओल्ड गोवा

छापणावळ: लोकमान्य प्रोसेस, खोर्ली, तिसवाडी

मोल रु. 80/-

ANANYA:

(A Six Monthly Literary Journal in Konkani)

Vol: 9-10, No. : 17-18

(July 2022 - Jun 2023)

UGC CARE LISTED

Goa Konkani Akademi, 5th Floor, B.S.N.L. bldg.,

Patto Plaza, Panaji Goa-403001

(अंकांतलीं मतां त्या त्या लेखकांचीं, त्या मतां कडेन गोवा कोंकणी अकादेमी सहमत आसतलीच अशें ना.)

मंथन

प्रा. नरेश चंद्रकांत नायक

पुंडलीक नायक हांच्या वेंचीक कथांतली ग्रामीण जीण

नरेश चंद्रकांत नायक: पासल, अर्दफोंड काणकोण गोंय. गोंय विद्यापिठांत कोंकणीचो सहयोगी प्राध्यापक म्हणून कार्यरत आसा. कथा, कविता, निबंद, पुस्तक परिक्षणां, लेख खबरापत्र अंकांनी उजवाडा आयल्यात. कथांनी ग्रामीण जीण व्यक्त केल्या. 2010 वर्सा 'गांवमन' कथा संग्रह उजवाडा आयला. साहित्य अकादमी आयोजीत कार्यावळीनी मुंबय, दिल्ली, आसाम सारक्या राज्यांनी कथा सादर केल्यात. गोंय, मुंबय, मंगळूर परिसंवादांनी साहित्याचेर संशोधन पेपर सादर केल्यात तशेंच पेपर उजवाडा आयल्यात. 'गांवमन' कथा कन्नडांत, 'नातें रगताचें' आनी "वोंवळां पड" कथा हिंदींत, 'आई बडे केन्ना'? कथा इंग्लीशींत अणकारीत जाल्यात. 2014 वर्सा साहित्य अकादमीचो युवा साहित्य पुरस्कार फावो जाला. माधवी सरदेसाय युवा शिक्षक पुरस्कार, साहित्य संमेलनाचो युवा साहित्य पुरस्कार फावो जाल्यात. गोंय विद्यापीठाच्या एम. ए. च्या परिक्षेंत भांगरा पदक फावो जालां. कथा, निबंद, कविते खातीर साबार इनामां फावो जाल्यांत.

सारांश

आधुनीक भारतीय भासांतली साहित्य अकादेमीची मान्यताय फावो जाल्ली कोंकणी ही एक ल्हान भास आसली तरी साहित्यीक मळाचेर एक परिपक्व आनी भारतीय भासांच्या साहित्य पंगतींत बशिल्ली भास म्हणून तिची वळख आसा. साहित्य आनी आधुनीक तंत्रांच्या वेग-वेगळ्या मळांचेर तिचो विकास घडत आसा. कोंकणी भाशेन समाजीक, राजकीय, इतिहासीक संघर्शाकाळ भोगून, वाट काडून एक परिपक्व स्वतंत्र भास म्हणून तिणें आपलें अस्तित्व सिद्ध केलां. साबार लेखकांनी, कोंकणी भाशिकांनी भाशीक चळवळीक योगदान दिवन भाशेचें साहित्यीक, भाशीक, विधायक आनी सिद्धांतीक वावराचो इतिहासीक प्रवास जैतिवंत केला. कविता, नाटक, कथा, कादंबरेच्या कथनात्मक साहित्याच्या मळार कोंकणीच्या जेश्ट लेखकांनी म्हत्वाची भर घातल्या. कोंकणी साहित्याच्या इतिहासांत पुंडलीक नारायण नायक हें नांव मुखेलपणान येता. "चौरंग" एकांकी संग्रहाक तांकां साहित्य अकादमी पुरस्कार फावो जाला. कविता, कथा, नवलिका-कादंबरी, नाटक, निबंद, एकांकी, बाल साहित्य अश्या साहित्य प्रकारांत तांचें मोलादीक योगदान आसा. ग्रामीण

जीण हो मुखेल आयाम तांच्या कथांनी कसो चित्रीत जाला? ताचो अभ्यास ह्या प्रपत्रांत जातलो. कथेच्या सुरवातेच्या प्रवासांत तांची समाजीक प्रदेशीक कथा कोंकणी समाज-जिणेचें खाशेलपण घेवन चित्रीत जाता.

साररूप उतरां :

साहित्य, भास, कथा, समाजीक, कथनात्मक, मोलादीक, प्रदेशीक

प्रस्तावना

साबार साहित्य प्रकारां मदलो कथा हो आटीव आनी ओडलायणो असो साहित्य प्रकार ज्या साहित्य प्रकाराक एक गिरेस्त परंपरा आसा. संवसारीक कथेचो प्रवास बरोच व्यापक. भारतीय समाज आनी संस्कृतायेचो इतिहास प्रभावीपणान आनी विस्तारवादी नदरेंतल्यान भारतीय साहित्यांत अभिव्यक्त जाला. देशाचें संस्कृतीक, ग्रामीण दायज हें भारतीय साहित्याचें मूळ आनी भांडवल म्हणूंक जाय. कथा, कादंबरी, कविता, नाटक, निबंद आनी हेर अश्या मुखेल साहित्य प्रकारांनी भारतीय साहित्य आनी समाजीक संस्कृतायेची वळख घडयली. साहित्य आनी समाजाचें लागींचें नातें हाचो दिश्टावो समाजाक करून दिलो.

भारतीय समाजांत काणयेक म्हत्वाची सुवात फावो जाल्या. समाजांत आदर्शवाद, मनोरंजन, संस्कार घडोवपाक काणी सदांच म्हत्वाची. दर एका मनशाच्या काळजांत

तिका भावनीक आपलेपण जोडून दिलो. ल्हान धरून जाणट्यां मेरेन काणी प्रभाव घालपाक पावली. हें काणयेन जोडिल्लें जैत म्हणपाक जाय. लोककाणी, आख्यायिका असो प्रवास करीत काणयांची परंपरा फुडें गेली. हीच काणी काळांतरान समाजांतले वेग-वेगळे विशय घेवन फुल्ली. साहित्य प्रकारांत नामना जोडूंक पावली. काळांतरान कथांच्या आदारान फिल्म सारक्या मळ्याचे ती प्रभावीपणान लोकां मुखार येवपाक पावली.

आधुनीक कोंकणी कथेची फाटमूय पळयतना शणै गोंयबाब हांची 'म्हजो बा खंय गेली?' हे कथे कडल्यान आमो सुरवात जाली अशें म्हणटात. हे कथे उपरांत "गोमन्तोपनिषत" ह्या पयल्या खंडांत 'वासुशणैली पपाय', 'पितुबाबालो तांब्यापटो', 'बाबुमामालो पणस' आनी 'खर्णवीर' ह्यो म्हत्वाच्यो कथा सुरवातेक भर घालतात. तांच्या कथांचे विशय, सुसुटीत भास शैली, मनीस, सैम, गोंयचें समाजमन, हांचें कथनात्मक शैलीन सांगपी कथा म्हणून तांचो उल्लेख करप म्हत्वाचें थारता. ज्यो कथा ग्रामीण वाठाराचें वर्णन घेवन येतात. आधुनीक कोंकणी कथेची सुरवात 'वोंवळां' हो प्रतिनिधीक कथाकारांचो जयवंत कुलकर्णी हांणी संपादीत केल्लो कथा संग्रह 1935 वर्सा उजवाडाक आयलो. वेग-वेगळ्या वाठारांतले प्रदेशीक, विशय घेवन हो कथा संग्रह कोंकणी कथेचो आरंभ करता.

जुलय 2022 ते ते जून 2023

उपरांत 1950 वर्सा चंद्रकांत केणी हांणी संपादीत केल्लो "भूंयचाफी" हो कथा संग्रह आधुनीक आयाम घेवन येता. ह्या काळांत साबार नेमाळीं कोंकणी कथे खातीर म्हत्वाचें योगदान दितात. 'साद', 'विद्या', 'मीर्ग' अशीं नेमाळीं हांगां म्हत्वाचीं थारतात.

कोंकणी कथेक गोंय मुक्ती उपरांत एक नवी दिका मेळ्ळी. कोंकणी मनीस कोंकणी समाज आनी कोंकणी संस्कृताय एका वेगळ्या नेटान स्फूर्त घेवन आयली. नवें विशय आशय मानसशास्त्र आनी तंत्र घेवन चंद्रकांत केणी हे कथाकार आयले जांणी कोंकणी कथेक आधुनीकताये वांगडा ज्वलंत विशय घेवन येवपाक म्हत्व दिलें. आधुनीक कोंकणी कथेचो पयलो कथाकार म्हणून कोंकणी कथेच्या प्रवासांत तांचो उल्लेख मेळटा.

कोंकणी कथेच्या इतिहासांत 1970-80 दशक कथेचे वाडीचे नदरेंतल्यान भांगराळें दशक म्हणून वळखतात. ज्या काळांत मुखेल अश्या कोंकणी लेखकांनी मोलादीक अशी भर घातली. एका परस एक अशे कथाकार वेगळेपण आनी ग्रामीण जिणेचो सोद घेवपी कथा घेवन आयले. देखून हें दशक भांगराळें हें सिद्ध जाता. जातूंत मुखेलपणान पुंडलीक नायक, दामोदर मावजो, मीना काकोडकार, शीला कोळंबकार हांचो आसपाव जाता. उपरांत कोंकणी कथेच्या मळार गजानन जोग, अ. ना. म्हांब्रो, महाबळेश्वर सैल, एन. शिवदास, जयंती नायक, हेमा नायक,

देविदास कदम, रामनाथ गावडे, तुकाराम शेट, वसंत सावंत, प्रकाश पर्येकार, शशांक सिताराम, गोकुळदास प्रभु, भालचंद्र गांवकार, माया खरंगटे, एडवीन डिसोजा, विन्सी क्वादोज, अजय बुवा अशे आनी हेर कथा लेखक हालींच्या काळांत साबार नवे प्रयोग घेवन कोंकणी कथेंत भर घालीत आसात.

पुंडलीक नायक हांच्या कथांतली ग्रामीण जीण

कोंकणी कथेच्या इतिहासीक प्रवासांत साबार कोंकणी कथाकारांनी वेग- वेगळे प्रयोग कथेंत केल्यात. विनोदी, समाजीक, विज्ञानीक, इतिहासीक अशे आयाम घेवन ती व्यक्त जाल्या. समाजीक आशय विशयांतल्यान कोंकणी कथनात्मक साहित्य चड प्रभावीपणान आयलां. कथा, कादंबरी गांवच्या समाजीक विशयांतल्यान चड फुल्ल्या. ग्रामीण जिणेचो खोलायेन आनी विस्तारीतपणान थाव घेतला. ग्रामीण जिणेचीं खाशेलपणां आनी मुखेल घटक कोंकणी कथेंत साबार लेखकांनी चित्रायल्यात. हेच फाटभुंयेर पुंडलीक नायक हांच्यो कथा दिश्टी पडटात. देखू तांच्या कथांनी ग्रामीण जिणेचीं खंयचीं आंगां अभिव्यक्तीत जाल्यांत तांचो सोद ह्या संशोधन प्रपत्रांत घेवपाचो यत्न आसा. तांचे कथे विशीं समिक्षक आनी कोंकणी लेखक डॉ. भूषण भावे म्हणटात "गोंयचे ग्रमजिणेची विशिश्ट अशी वेवस्था

आसा. उद्योगीकरणाक लागून ते वेवस्थेची घडी म्होडटा, चुरता तें पळोवन पुंडलीकबाब हांकां दूख जाता. पुंडलीक साहित्यांतल्यान आपली अस्वस्थताय परगटायता”. (वेंचीक पुंडलीक, पा. 186, 1999)

ग्रामीण जीण म्हणल्यार फकत दिसता तो गांव न्हय. हें पुंडलीक नायक हांच्यो कथा वाचतकूच जाणीव जाता. लेखक खासा ग्रामीण वाठारांतले देखून ते ग्रामीण जिणे कडेन एकरूप जाल्यात. कोंकणीचे कथाकार लक्ष्मणराव सरदेसाय तांचे कथे विशीं म्हणटात “पुंडलीक नायक भौसांतलो. भौसाचो. काल मेरेन जो लोक वयल्या वर्गांतल्या लोकांच्या पांयां पोंदा चिड्डलो माड्डलो तांचो प्रतिनिधी. तांच्यो युगां- युगांच्यो व्यथा, दुख्खां, तश्योच आशा- आकांक्षा हांकां वाचा फोडूंक बरपी भौसांतलोच आसूंक जाय आशिल्लो. तो पयलेच खेपे पुंडलीकाच्या रुपान उदेलो”. (मुठय- प्रस्तावना पा. 7, 1977)

नाटककार, म्हणून जशी तांची वळख फावो जाल्या तेच ताकदीचें कथनात्मक साहित्यय तांणी रचलें. कथा, कादंबरी सारक्या साहित्य प्रकारांतल्यान कोंकणी मनशाचो माती आनी संस्कृताये कडलो पिळग्या पिळग्यांचें नातें आनी संघर्शाचो आडावो तांणी घेतला. ग्रामीण जीण हो तांच्या साहित्याचो आत्मो आनी स्वर. जायतीं वर्सां मातयेंत पुरवल्लो ग्रामीण जिणेचो संघर्श उस्तून काडलो. ग्रामीण वाठार तांच्या साहित्याचो केंद्रबिंदू. ग्रामीण

वाठारांतली मानसिकताय, लोकसंस्कृताय, परंपरीक वेवसाय, लोक मानस, समाजीक संघर्श, आनी रहाणिमानाचो सोद तांणी घेतलो. हे ग्रामीण जिणेचे मुखेल घटक तांच्या कथांनी दिसतात. कोंकणीचे समिक्षक आनी लेखक डॉ. भूषण भावे “वेंचीक पुंडलीक” ह्या पुस्तकांत तांचे कथे विशीं म्हणटात “पुंडलीकबाब हांणी गांवगिरे जिणेचो फकत अणभवच घेवंक ना तर ती जीण तांणी पचयल्या. देखून गांवचे जिणेंतले दिसपाक बारीक सारीक पूण म्हत्वाचे अशे प्रवाह तांणी विवक्षीतपणान कथांनी मांडल्यात. गांवांतलीं मनशां, तांचे सभाव, तांच्यो कृती प्रवृत्ती, तांचे विश्वास आनी श्रद्धा, तांच्या कल्पनांच्यो मर्यादा, आनी हावेसांच्यो शीम मेरो, तांचें विचारधन आनी संस्कृतीक दायज तांचे मदले ताण तणाव हें सगळें आमकां ह्या कथांनी पळोवपाक मेळटात. हें सगळें तांचेच भाशेंतल्यान व्यक्त जाता आशिल्ल्यान तें निसर्गीक दिसता. ताका कुत्रीमतायेचो वास लेगीत येना”. (वेंचीक पुंडलीक, पा. 188, 1999)

गोंय मुक्ती आदलो आनी उपरांतचो गोंयचो समाज तांच्या कथांनी आयला. गरिबी, भाटकार मुंडकार, पोटा खातीर संघर्श खूब तिब्रतायेन आयला. शेत- भाट, गोरवां, सैम, रान दोंगर तांच्या कथांनी उलोवन मनशा कडेन संवाद करपाची ताकद दाखोवन दितात. ग्रामीण जिणेचें अभिव्यक्तीचें माध्यम म्हणल्यार पुंडलीक नायक हांचें साहित्य अशें

जुलय 2022 ते ते जून 2023

म्हणल्यार अतिताय जावची ना. गोंयचे जेश्ट लोकवेद अभ्यासक आनी संशोधक विनायक खेडेकार म्हणटात “पुंडलीक नायक हे लोकधारेंतलो लेखक. जें मातये लागीं सदांच संबंद दवरतात तें खरें साहित्य. सावयवेरेंच्या खणींतल्यान भारतीय साहित्य विश्वांत सांपडिल्लें रत्न म्हणल्यार पुंडलीक नायक”.

कोंकणी साहित्यांत खास करून कथा, कादंबरी, नाटक सारक्या साहित्य प्रकारांनी ग्रामीण विशय खोलायेन आयल्यात. हे विशय त्या वाठाराचीं पाळां मुळां घेवन आयले. जातुंतल्यान ग्रामीण वाठाराची वळख साहित्य संवसाराक जाली. ग्रामीण वाठाराचीं खाशेलपणां खूब विस्तारान येतकूच हे विशय साहित्यांत येवन साहित्याची परंपरा कशी गिरेस्त जाली हाची देख आमकां ग्रामीण साहित्यान घडयली. ग्रामीण साहित्य व्यक्ती केंद्रीत आसता. तें घडपाक संस्कृताय, कृषी संस्कृताय, समाज रचना हे घटक महत्वाचे आसतात. पुंडलीक नायक हांणी आपल्या कथांनी हेंच सुत्र घेवन कोंकणींतल्या ग्रामीण समाजाचो थाव घेतला. “पिशांतर” “अर्दुक” आनी “मुठय” ह्या कथा संग्रहांतल्यान हे ग्रामीण जिणेचीं साबार तासां ह्या कथांनी आमकां पळोवंक मेळटात.

तांच्या कथांनी ग्रामीण वाठारांतलें जिवन भरसलां. हें जिवन उखलापें न्हय तर त्या जिवनाचीं पाळां मुळां खणून काडपाचें काम लेखकान केलां. पिळग्या पिळग्यांचें जिवन आनी तांच्या आत्मस्वरांचो थाव

घेतला. लोकमानस, संस्कृताय, जिणे-पद्दत ही ह्या जिवनांत कशें घडत आयलां आनी तें पुर्वजांच्या अणभवान कशें घडलां आनी घडयलां हाचो थाव ह्यो कथा घेतात. गांवगिरे जिणेच्या विशया वांगडा तांच्या मोन्या संघर्शाक वाचा फोडली. सूख, दूख, उमाळे, भावना, दायज, समज गैरसमज, राहणिमान, मानसिकता, कश्ट, मोन्यो व्यथा, अन्याय अत्याचार, कृषी संस्कृताय, काम धंदो हें तांच्या कथांचो मूळ स्वर आनी गाभो. त्या माध्यमांतल्यान हो गांवगिरो मोनो चिड्डलो मनशाचो अंदलो उलो अभिव्यक्त जावपाक लागलो. ह्यो कथा फकत एका काळाच्यो म्हणूंक मेळच्यो नात, कारण लेखकान चित्रण केल्ल्या पिळग्या पिळग्यांचें प्रतिनिधित्व करतात. कोंकणीचे समिक्षक डॉ. भूषण भावे म्हणटात, “एके वटेन परंपरा आनी दुसरे वटेन वास्तव जिणेंतलो वेव्हार हांचे कातरेंतलो, समाजीक स्थित्यंतराचे शिमेर आशिल्लो शेतकार वा गांवगाड्यांतलो सामान्य मनीस ह्या झेल्यांत दिश्टी पडटा”. (वेंचीक पुंडलीक, पा. 188, 1999)

कश्टकरी समाज आनी तांचो संघर्श सांगतना लोकसंस्कृतायेचो दिश्टावो घडटा. मनीस जिणेंत संघर्श करून लेगीत आपलीं पाळां मुळां मनीस विसरना हाची सुलूस तांच्यो कथा करून दितात. लोकवेद, परंपरीक सण परबांच्या वेगळेपणाचो बारीकसाणेन घेतिल्लो थाव तांच्या कथांनी मेळटा. जो ग्रामीण वाठारांतल्या समाज,

विरोध आनी सैमाच्या चक्रा वांगडा कसो फुल्लो हें वेगळेपण ग्रामीण मोगाची जिवनाची देख दिता. तशेंच तांच्या कांय कथांनी मोग आनी श्रृंगारांची रुपां दिश्टी पडटात. देखीक मुठय कथा संग्रहांतली आडवण एक प्रभावी कथा. गांवांतल्या प्रमाणीक मोगाचें रूप हांगा दिश्टी पडटा. निळकंठ आनी शालूची मोगाची ही काणी. निळकंठ आपलीं गोरवां घेवन जाल्यार शालू भटागेर गोरवां राखपाक कामाक आसता. दोगांय दोंगरार वांगडा खेळटात, खातात जेवतात आनी काळांतरान दोगांयच्या तरणाट्या वयाचेर मोगाची भावना निर्माण जाता. एकमेकांक दोगांय खूब सांबाळटात आनी मोग वाडत वता. पूण जेन्ना पिराय वाडटा त्या वेळार शालूक निळकंठाच्या फुडाराचो हुस्को जाता आनी तें ताका फुडलें शिक्षण घेवपाक सांगता आनी उपरांत दोगांय वेगळीं जातात. तीं परत मेळपाक पावनात. ग्रामीण जिणेंतलो गोरवां कडेन वतना जाल्ल्या मोगाचें वर्णन गांवच्या मोगाची एक आदर्श देख दिता. ह्या मोगांत दिसता ती भावना आनी मनीसपणाचें म्हत्व. (मुठय- आडवण, 1977)

कोंकणी कथेंत ग्रामीण विशय मुखेलपणान पुंडलीक नायक, महाबळेश्वर सैल, एन. शिवदास, मीना काकोडकार, दामोदर मावजो, जयंती नायक, गजानन जोग, रामनाथ गावडे, प्रकाश पर्येकार अश्या लेखकांनी केळयल्यात. आयज आधुनिकतायेच्या काळांत समाजांत जाल्लो

बदल गांवांत मुखेलपणान दिश्टी पडटा. ह्या कथांनी समाजांतलो संघर्श, गरिबी, शेती वेवसाय, मोनजात आनी मनशाचो भावनीक संबंद, परिस्थिती आनी मनशा मुखार येवपी आंतरीक संघर्श, मनशाचे जिणेंतलो सैमाचो वांटो अश्या साबार आयामांक तांच्यो कथा स्पर्श करतात.

ग्रामीण वाठार आमच्या साहित्यांतलो नितळ निवळ वझरो. ह्या वझ-यांतल्यान गांवच्या मनशाचें नितळ मन व्हांवता. ग्रामीण समाज केंद्रस्थानार जाणवता. ज्या समाजाक आधुनिकताय आनी शारी भागा कडेन कसलोच संबंद ना. जो समाज फकत सैम, संस्कृताय, पुर्वजांचें दायज हांच्या सहवासान जगतना दिश्टी पडटा. ग्रामीण समाज, जीण आनी जिणेक संबंदीत हेर आयाम हें ह्या कथांचें मुळावें खाशेलपण. ग्रामीण जिणेचो असोच सोद घेवपी अश्या कांय महत्वाच्या कथांचेर हांगा उजवाड घालपाचो यत्न जातलो.

“अर्दुक” हो कथा संग्रह 1989 वर्सा उजवाडा आयला. गोंय मुक्ती उपरांतचो काळ. ज्या काळांत गोंयच्या समाजान आपली समाजीक वळख आनी अस्मिताय उबी केली. ह्या संग्रहांतल्यो कथा ह्यो समाजीक आशयाच्यो आनी स्वरुपाच्यो आसात. ज्या कथांनी मनीस समाजीक, अर्थीक आनी संस्कृतीक घटकां कडेन आपलो संघर्श आनी नातें जोडटना दिश्टी पडटा. ह्या कथांनी ग्रामीण जीण दाखयतना

मनशाचो संबंद आधुनीक जिणे कडेन येतना तो कसो संघर्श करता हाचो अदमास 'भाग्योदय' हे कथे कडेन पळयतकूच येता. ग्रामीण जिणेंत राजकारणी सदांच आपलें कशें सादोवन घेतात हाचें चित्रण हे कथेंत आयलां. राजकारणी भोगावळी करतात. सामान्य मनशाचो बळी पडला तें करपाक वेगवेगळे घटक ताका कशे जापसालदार आसात हांचो थाव ही कथा घेता. ग्रामीण जिणेंतलें खाशेलपण म्हणल्यार जिणे कडेन केल्लो संघर्श. जंय मनीस सामान्य गजालीक लागून कसो संघर्श करता आनी जंय शिक्षण नासल्याचो कसो फायदो घेवप जाता तें ग्रामीण जिणेंत आमकां पळोवंक मेळटा. वीज ही मनशाची गरज आनी सामान्य गजाल, पूण ती मेळोवपाक हांगा एक कुटुंब संघर्श करता आनी मेळटकूच त्या घराची गरिबी कशी उक्ताडार पडटा आनी ती लिपोवपा खातीर जाल्लो संघर्श ग्रामीण जिणेचें एक आंग दाखोवन वता. धरल्यार चाबता आनी सोडल्यार पळटा ही गत हांगा जाणवता. पंच, सरपंच गांवचे उदरगत करपाक म्हणून तयार केले पूण ह्या गांवांतली परिस्थिती पळयल्यार गांव दिसान दीस कसो गरीब जायत गेलो तें पळोवंक मेळटा. हांगा दिसून येता तें गांवच्या लोकांचें मानस आनी ताकाच लागून गरिबाचें घर सदांच काळखांत संघर्श करतना दिश्टी पडटा. (अर्दुक- भाग्योदय, 1989)

'घर' ही प्रतिकात्मक आनी सुचकतायेन भरिल्ली कथा. घर हो संवेदनशील विशय.

आमची सगल्यांची नाळ ताचे कडेन जोडिल्ली आसता. घर हें आमचें सुखाचें आनी आस-याचें प्रतीक. ग्रामीण जिणेंत ताका पवित्र आनी मानाची सुवात आसा. घर हें संस्कारांचें दायज. ती आमची वळख देखून तें सांबाळपाक आमी सदांच यत्न करतात. आमच्या पुर्वजांचें परंपरेचें प्रतीक म्हणून आमची पिळग्या पिळग्यांची वळख तें निर्माण करता आनी तें योग्य रितीन आनी संस्कारीत पद्धतीन फुडें व्हरचें अशी आमच्या जाणट्यांची सदांच इत्सा आसता. हो संघर्श ग्रामीण भागांत खास करून खुबूच जाता. समाज वेवस्थेंतलें हें एक समाजीक सत्य. आमच्या घराचें घरपण फुडले पिळगे मेरेन बरे रितीन वचपाची धडपड हांगा दिसून येता. आवयक आमचे जिणेंत मानाची सुवात पूण भुरगें जेन्ना व्हड जावन वा लमन जातकूच तिचो एक वेगळो संघर्श सुरू जाता. कुटुंब वेवस्थेंतलो संघर्श आनी तीग पुतां मदलो दुस्वास कशी घराची वाट लायता हें जाणवता. समाजांत झगड्यांनी आनी दुस्वासान कांयच केन्नाच बरें केलें ना हाचो पुरावो ही कथा दिता. एकवट हें आमच्या समाजाचें प्रतीक, पूण समाजाशास्त्राचो अभ्यास करतना होच एकवट खंयच्या कारणांक लागून शेणला हें जाणवता. झगडें हें ग्रामीण जिणेचें एक आंग. जें झगडें कित्याक आनी कोण करता हाचो थाव हे जिणेंत आयज मेरेन लागूंक ना आनी ही परंपरा अखंडीतपणान कशी चलता हाची देख ही कथा दिता. ग्रामीण जिणेंत झगडें कसो

घरच्यांकूच संघर्ष करपाक लायता हाची देख ही कथा दिता. (अर्दुक- घर, 1989)

घुस्मटमार आनी अन्याय वेगळावंक शकना असो महत्वाचो भाग ग्रामीण जिणेंत पळोवंक मेळटा. 'अर्दुक' कथेंत एके बायल मनशेचो संघर्ष आसा. सुरवातेक आवय बापायच्या घरा आनी उपरांत घोवा घरा लेगीत तीच व्यथा आनी वेदना ती कशी भोगता हें समाज चित्रण हांगा आयलां. बायल बायलेक पिडप आनी तिचेर मानसीक अत्याचार कसो जाता आनी तो सहन जायना त्या वेळार ती सोंपता हो संघर्ष गांवांनी खूब आसा. हो संघर्ष जावपाक मानसिकताय कारण थारता. बायल सदांच आपले जिणे कडेन खास करून गांवांत एक मोनो संघर्ष करीत आयल्या. जातूंत समाज वेवस्था कारण आसाच पूण तातूंत बायलूच बायलेक मानसीक संघर्षांन कशी पिडटा हाची देख हे कथेंत पळोवंक मेळटा. गांवांत कांय गजाली मानप आनी चलप हे प्रक्रियेंतल्यान चलतात. ताचो प्रभाव वैचारीक जिणेचेर जाता आनी तातुंतल्यान एक वेवस्था जगतना निर्माण जावपाक पावता. मनीस गांवचे समाज चौकटींत रावता आनी जगता हें ग्रामीण जिणेचें तत्व. पूण तें बरें वायट थारावपाक कळाव लागता आनी चलता तें चल्लां हें दिसून येता ही संघर्शाची खंत हे कथेंत जाणवता. (अर्दुक- अर्दुक, 1989)

ग्रामीण जिणेंत तरणाटो आव्हानात्मक जीण जगता. आधुनीकताय आनी परंपरा हांचे

मदलो हो संघर्ष. समाजांतली अर्थवेवस्था हो म्हत्वाचो घटक ताचे कडेन हो तरणाटो सदांच झुंजता. समाज बदलता तशी जिणूय बदलता पूण ह्या बदलाक आपणायतना अर्थवेवस्था घटमूट आसल्यार तरणाटो धाडसान जिवनाक फुडो करपाक पावता. बेकारी आनी ताचे खातीर जाल्ली मानसीक अवस्था तशेंच शेत कश्टाचें काम आनी जाणट्यां विशीं तांच्या मनांत कसो राग तिरस्कार तयार जाता आनी त्या जिवनाचो कसो भाग जाता हें एका अर्थान आयचे समाजवेवस्थेचें केल्लें भाश्य. 'भोंवर' ही कथा गांवच्या तरणाट्याची मदली अवस्था आनी संघर्ष दाखयता. गांवांत साबार तरणाटे हे अवस्थेंतल्यान वतना पळोवंक मेळटा. ही मानसिकताय जावपाक आधुनिकताय हें कारण आसा. तरणाटो भायर येवपाक यत्न करता. काळा वांगडा वचूंक सोदता पूण ग्रामीण जिणे कडेन ताका कांय बंधनां आसतात. (अर्दुक- भोंवर, 1989)

ह्या कथांनी दिसपी समाजीक जीण, संघर्ष, गरिबी, भावार्थ, चाली रिती, ह्या तत्वांक घेवन जगतना दिश्टी पडटा. शेती संस्कृताय आसून लेगीत पोटा खातीर वळवळे कित्याक काडचे पडले हाची जाप आमकां तांच्यो कथा वाचतकूच मेळटा. देखीक "खळ" सारकी कथा ह्या ग्रामीण संघर्शाची व्यथा चित्रीत करता.

'खळ' ही एक समाजीक आशयाची कथा. ग्रामीण जिणेंतलो परंपरा आनी वास्तविकता हांचे मदलो संघर्ष. शेत, दोंगर

हें आमचें दायज आनी खरी गांवची वळख. आमच्या समाजांत शेती वेवसाया कडेन ग्रामीण भाग संबंदीत आसा. शेत, गोरवां, झाडां पेडां, हें आमच्या ग्रामीण भागांतलें भांडवल. खळ ही शेतांतली एक पवित्र सुवात. शेती वेवसाया कडेन संबंदीत कांय देव देवस्पण आसा. तें करतकूच शेताचीं कामां करपाची रीत आसा. शेत पिकतकूच तें मळपाक जी सुवात तयार करतात ताका खळ म्हणटात. शेत मळटकूच भात सरळ घरा हाडपाक मेळना पूण कांय विधी करपाची पद्दत शेतांत करतात. शेती वेवसाय फकत पोटा पुरतो न्हय तर संस्काराचे नदरेन लेगीत ताका तितलेंच महत्व आसा.

शेतान आमच्यो पिळगेन पिळग्यो पोसल्यो. देखून आमची वळख कृशी संस्कृताय म्हणून करतना आमकां अभिमान भोगता. शेतांत कश्ट करून पोट भरपाची तांक आमच्या पुर्वजां मदीं आशिल्ली. शेत आसा तो गिरेस्त ही आमची गिरेस्तकायेची कुरू आसली. शेती संस्कृतायेची जाणीव करून दिवपी 'खळ' ही कथा. कथेंत लेखकान ग्रामीण वाठारांतलो शेताचेर अवलंबून आशिल्लो एका समाजाचो थाव घेतला. कथेंत एक वैश्वीक सत्य दाखयलां. गरिबी आनी परिस्थितीचो संघर्श तशेंच भूक जेन्ना मनशाक लागता मनीस कितें करपाक शकता हाची जाणीव करून दिता. भूक मनशाक कितें करपाक लायता हाची एक देख. घरान कांयच ना जातकूच मनीस कशी वाट काडटा हें ह्या

ग्रामीण जिवाचें खाशेलपण हांगा सांगलां. कथेंतलो समाज हो हाती वयल्या पोटाचो. कितेंय पिकोवन खावप आनी जगप हो समाजीक मंत्र. मनीस पोटा खातीर कश्ट करता आनी जेन्ना तें मेळना त्या वेळार मनीस उग्र अवतार घेता. हांगां हेंच दिश्टी पडटा. पांग्याच्या माध्यमांतल्यान लेखकान एका गरिबीच्या संघर्शांतल्यान वचपी घराब्याचें चित्रण केलां.

ग्रामीण समाजांत देव देवचार संकल्पनेक महत्व आसा. ते शक्तीक भियेवन चोरप फटोवप हें गांवांनी जायनासलें. हांगा भावार्थ वायट गजाली कडल्यान पयस करतालो जाल्यार समाजा भितर एक भंय आशिल्लो. कोणाचेंय वायट केल्यार वा चोरल्यार बरें जावचें ना. पांगो हांगा ह्या भावार्थाचो बळी पडटा. समाज वेवस्थेचो एक भाग जंय मनीस कायदो नासतना लेगीत फकत भावार्थाचेर सत्य व्यक्त करतालो. (मुठय- खळ, 1977)

पोटाच्याच संघर्शाची आनीक एक व्यथा सांगपी कथा 'कासय'. नुस्तेमारी वेवसाय हो गोंयकारांचो मुखेल वेवसाय. दर्या कडेन आमचें पोटाचें आनी जिबेचें नातें आसा. नुस्तें आमचे जिणेंतलो एक महत्वाचो घटक. दर एका वेवसायाचें समाजांतल्या रिती विधी कडेन एक शास्त्रीय बंदन दवरलां. मनशान पोट भरचें पूण तें भरतना लेगीत समाजवेवस्थेन कांय निती- नेम घालून दवरल्यात. ही आमची संस्कृताय. जे संस्कृतायेन आमकां

सैम सांबाळपाचो, राखपाचो, पुजा करपाचो मंत्र दिला. देखून सैमाच्या देण्यान मनीस जगपाक पावलो.

'कासय' कथाय गरिबी आनी पोटा खातीर संघर्श करपी एका घराब्याचें वर्णन करता. कासय मेळप म्हणल्यार भाग्य असो भावार्थ ह्या समाजा भितर आसा. फुडें बरें जातलें आनी हातीन पयसो घोळटलो ही श्रद्धा. वासू ल्हान आसतना ताच्या बापायक एक कासय लागिल्ली त्या वेळार तिची पुजा करून तिका दर्यांत सोडिल्ली. गांवचो सगळो लोक ती पळोवपाक तांच्या घरा येवन गेल्ले. ती वासूक याद जाता गिरायक कासय मागून लेगीत तो ती दिना. घरा घेवन येता.

घरा पावतकूच घरचें दळडीर दोळ्यां मुखार येता. बायल ती कासय कित्याक विकुना म्हणून घोवाचेर शिणूय काडटा, पूण त्या वेळार वासूक बायलेची तिडक मारता. पागपी समाजांत कासय विकपाची रीत ना. भावार्थान तिची पुजा करतात पूण जेन्ना घरांत चुलीर घालपाक तांदळाचो गोटो ना आनी बायल भुरगीं उपाशीं पडटात हाची जाणीव जाता त्या वेळार वासू कासय तशीच उखलून भार येयल्या सारको विकपाक घेवन वता. हो भार भुकेचो आनी घराचे जबाबदारेचो आसता.

भूक, गरिबी हें समाजांतलें वैश्वीक सत्य. संवसारांतलो मनीस ह्या सत्या मुखार लाचार जाता. ग्रामीण भागांतलो मनीस हे परिस्थितीचो बळी पडला. समाजवेवस्थे

मुखार तो संघर्श करतनाय दिश्टी पडला. ग्रामीण भागांतलो समाज व्यसनांचो जायते फावटी बळी पडला. 'माड' कथेंत हें चित्र दिसून येता. खुशाली रामा सो-याच्या व्यसनांत घुस्पता जाल्यार ताची बायल साळू अनैतीक व्यसनाचे भकीक पडटा. घोव व्यसनान बुडला आनी साळू मिनाचे खणीर कामाक वता थंय त्या ड्रायवराच्या नादाक लागता आनी शरीर सुखा खातीर तें अनैतीक मार्गान वतना जाणवता. ग्रामीण जिवनाचो एक मोनो संघर्श.

मनीस जिणेचो हो एक संघर्श. मन भावनां कडेन तो संबंदीत आसता. पोटाची भूक भागोवपाक जसो मनीस धडपडटा तसोच शरीर भूक लेगीत भागोवपाक तो केन्नाय चुकीची वाट आपणायता. मिनाचे खणीर गांवांत काम धंदो आयलो, पयसो आयलो पूण वांगडाच व्यसनां लेगीत घेवन आयलो. घोव बायल सारक्या नात्या मदीं लेगीत फूट पडली हो समाजीक संघर्श. घोव व्यसनांत बुडलो आनी बायल कुडीच्या सुखाक लागून अनैतीक मार्गान वता. हेंवूय एक वैश्वीक सत्य. (मुठय- माड, 1977)

गांवांतलो मनीस भावार्थी आनी श्रद्धाळू. देव देवसपणाक भिवपीय आनी खूब मानपीय. ग्रामीण जिणेंतलो एक खूब महत्वाचो घटक. जो जिणे कडल्यान कुशीक काडूंक शकना. जेन्ना हो भावार्थी मनीस दोळे धांपून विश्वास दवरपाक लागतकूच ताचो परिणाम कितें जाता हें 'अग्निदिव्य' कथा

दाखयता. गांवांतलो मनीस सादो भावार्थी आनी देवाचो विशय येतकूच तो भावार्थान तें आपणायता. देव हे संकल्पने कडेन तो संवेदनशीलतायेन आनी भावूक जावन पळोवपी हें ग्रामीण चित्रण समाज वेवस्थेच्या लोक मानसाचो थाव घेता. हांगा आसा तो गांवच्या लोकमानसाचो भावार्थ आनी श्रद्धा, जी आयची न्हय जाल्यार काळा वांगडा ती तयार जावन आयल्या. अशी मानसिकताय तयार जावप ही परंपरीक गजाल. तें ग्रामीण जिणेचें वैशिष्ट म्हणचें पडटलें. तिका आमी अंदश्रद्धा म्हणूंक जावची ना. गांव ही संकल्पना भावार्थ आनी श्रद्धेचें मूळ. (अर्दुक- अग्निदिव्य, 1989)

गांवांत भाटकारपण हें आनीक एक खाशेलपण. भाट कुळागर ही ग्रामीण जिणेची खरी निजाची वळख. साबार पिळग्यो ताचेर आपलें पोट भरून गेल्यो. ही समाजीक खरी गांवची अस्मिताय पुंडलीक नायक हांच्या कथांनी खरपणान आयल्या. ती येतना फकत भाट, कुळागर न्हय जाल्यार वांगडा भाटकाराची मानसिकताय आनी मानायांचो संघर्श घेवन आयल्या. 'बळी' कथेंत भाटकार आपूण जावन मिरोवंक मेळचें म्हणून पुताचो बळी दिवपी बापूय दिसता. भाटकारा भशेन हांवेंय केन्ना तरी मिरोवचें हो हट्ट धरून भाट विकतें घेवपाक पुताक सांगपी बापूय आनी उपरांत जाल्लो पुताचो संघर्श ही गांवची विचारांची शोकांतिका दाखयता. जाल्यार 'जैत' कथेंत भाटकार आपलें भाटकारपण

गाजयतना दिश्टी पडटा. कुळवाड्यांक फकत कामाक लावन ताचो फायदो घेवप हें भाटकार जाणा. अश्या वेळार भाटकार आनी कुळवाड्यां मदीं जाल्लो संघर्श गांवचें चित्रण दाखोवन दिता. (अर्दुक- बळी, जौत, 1977)

निश्कर्श आनी समारोप

पुंडलीक नायक हांच्यो कथा ग्रामीण जिणेचें एका विशिश्ट काळाचें समाजीक संवेदनेचें फुडारपण करता. समाज म्हणटना पोटा खातीर संघर्श आनी भावनीक संघर्श अश्या वाट्यांनी दिसता. हो समाज ग्रामीण फाटभूंय घेवन येता. हीच समाजाची वळख आनी अस्मिताय. हे परंपरेन ह्या समाजाच्यो पिळगेन पिळग्यो घडल्यो. ताचोच पुरावो म्हणून लोकमानस आनी लोकसंस्कृतायेचें दायज ह्या समाजांत जतन जाल्लें दिश्टी पडटा. शेती वेवसाय, मिनाची खण, गोरवां, दिसवड्याचें काम ह्या वेवसायाक धरून हो समाज आपलो संवसार करतना जाणवता. जबाबदारी, मोग, कामयोग सारक्या वैश्वीक आयामांचो सोद ह्या समाजाच्या आगळ्या वेगळ्या तासांतल्यान लोक जिणेंत व्यक्त जातना दिश्टी पडटा. ग्रामीण जिवाचो सोद घेतना लेखकाचे नदरेंतल्यान ल्हान भुरगो धरून जाणटो पसून सुटना. भावना संवेदनेचें एकरूपीकरण करपाचें धाडस लेखक करतना दिश्टी पडटा.

कथांनी चिड्डल्या बारीक समाजाचे

संवेदनशिलतायेचो घेतिल्लो थाव दिश्टी पडटा. गरिबी, नात्या मदलो, पोटा कडलो हो वैश्वीक संघर्श बारीकसाणेन पुंडलीक नायक हांच्यो कथा समाजाचीं पाळां मुळां खणटा, मानवीय संवदनेचो घुस्मटमार अभिव्यक्त करता. ज्या समाजाक आधुनीकताय, शारीकरण, हाचो गंद दिसना. ग्रामीण जिणेंत फकत गांव न्हय जाल्यार ताका संबंदीत साबार जिणेचीं आंगां आसतात. कांय आंगां सहज दिसतात जाल्यार कांय दिसनात. पूण तांचो संबंद आनी प्रभाव समाज जिणेचेर खूब आसता. हें पुंडलीक नायक हांच्या कथांनी जाणवता. समाज वेवस्था, अर्थवेवस्था, संस्कृताय, खाण-जेवण, भास-भेस, परंपरीक वेवसाय, लोकमानस आनी मानसिकताय, गरिबी संघर्श, जातीय वेवस्था, हीं ग्रामीण जिणेचीं मुखेल आंगां तांच्या कथांनी प्रभावीपणान आयल्यांत. आयज ही ग्रामीण जीण दिसपाक कठीण जाल्या कारण आयचो समाज मदले अवस्थेंत हुमकळटना दिसपाक लागला.

पुराय समाज जीण जगतना जिणेचें एक तत्वगिन्यान उलयता. सैमाच्या चक्रांत खंयचीच गजाल स्थीर कायम ना. ह्या वैश्वीक सत्याचो थाव हो समाजमानस घेता. जगप ही संकल्पना उखलापी न्हय. ती जगता आनी जगपाक लायता हें जिवनाचें गुपीत. मनीस, भावना आनी संवेदनांचो पूल करून जगपाची कसरत हाची जाणीव आनी दिश्टावो ह्या कथांनी घडटा.

जुलय 2022 ते ते पूर 2023

संदर्भ वळेरी

1. नायक, पुंडलीक. 'मुठय'. सेवा संस्थे प्रकाशन मडगांव गोंय. 1977
2. नायक, पुंडलीक. "अर्दुक", अणुका प्रकाशन वळवय फोंडें गोंय. 1989
3. नायक, पुंडलीक. "पिशांतर", फकिर प्रकाशन मडगांव गोंय. 1977
4. वेरंकार, श्याम. म्हाळशी, कमलाकर सरदेसाय माधवी (सं) "कोंकणी भाषा साहित्य आनी संस्कृताय". कोंकणी भाशा मंडळ मडगांव गोंय. 2003
5. चोपडेकार, हनुमंत. "मोलावणी", पुणे प्रकाशन, सत्तरी गोंय 2021
6. नायक, राजू. भावे, भूषण. कुंकळ्ळा ज्योती. (संपा) "वेंचीक पुंडलीक", कोंकणी भाशा मंडळ, गोंय 1999
7. चोपडेकार, हनुमंत. "साहित्यधारा", सारा क्रियेशन, फोंडें गोंय 2016
8. पगारे, म. सु. "ग्रामीण साहित्य", राजीव दत्तात्रय बर्वें, दिलोपराव प्रकाशन, शनिवार पेठ, पुणे 1997
9. कराडे स. दा., "समाज आणी साहित्य", चैतन्य प्रकाशन, गोरेगाव मुंबई
10. नायक, सुशांत. "कथामंथन", सानवो प्रकाशन, फोंडें गोंय. 2018
11. नायक, भिकू. (संपा) "जैत" पुंडलीक नायक गौरव विशेषांक, खोली तिसवाडो गोंय. 2014